

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag den 31. oktober 1956 kl. 11.30.

Formann: S u n d t .

Til stede var: Borgen, Bøyum, Reidar Carlsen, Ranveig Frantzen, Hambro, Hegna Hareide, Kjøs, Konrad Knudsen, Røiseland, Selvik, Smitt Ingebretsen, Strøm, Sundt, Harald Torp, Vatnaland, Watnebryn og Wikborg.

Av Regjeringens medlemmer møtte utenriksminister Lange og statsråd Handal.

Formannen: Jeg vil be om at følgende embetsmenn får være til stede under forhandlingene: Utenriksråd Skylstad, statssekretær Bryn, byråsjefene Heiberg og Ansteensen, Hancke og Seyersted.

Den sak som det er innkalt forsterkning til, må vi komme tilbake til i et senere møte, så vi må avsi forsterkningen.

Dagsordenen blir nok litt omkalfatret, da utenriksministeren først ønsker å gi en redegjørelse for den dagsaktuelle situasjon.

Utenriksminister Lange: Vi har nettopp hatt et møte i Regjeringen, og jeg har anmodet Presidenten om, når Stortingets møte tar til kl. 13 i dag å få gi en kort redegjørelse for de siste dagenes hendinger. Jeg vil gjerne som bakgrunn for det jeg kommer til å si i det åpne møte i Stortinget, gi denne komite en litt mer utførlig redegjørelse for hva vi har fått av opplysninger. Jeg tar da først ganske kort det som er kommet inn og som har vært bakgrunnen for de skritt Regjeringen har tatt hvor det gjelder Ungarns situasjon, og jeg skal så komme litt mer utførlig inn på det som er skjedd omkring hendingene i Midt-Østen.

Hvor det gjelder Ungarn-situasjonen har vi jo, som det vil være kjent fra avisene, gitt uttrykk for Norges oppslutning til de tre vestmaktens initiativ til å få saken tatt opp i Sikkerhetsrådet under artikkel 34 i FN-pakten, hvor det gjelder en situasjon som kan true freden. Vi fant det var riktig å gi vår offisielle tilslutning til dette initiativ og dermed for så vidt ta standpunkt mot den sovjetiske protest mot at saken ble tatt opp i Sikkerhetsrådet på grunn av meldinger som vi hadde fått fra vår ambassade i Moskva, og også på grunnlag av orienteringer vi hadde fått fra vår delegasjon ved de Forente Nasjoner. Og endelig fikk vi direkte en offisiell henstilling fra den amerikanske regjering om å foreta en slik oppslutning sammen med en rekke andre land. Det veide tungt for oss at den norske ambassadør Braadland i Moskva i flere telegrammer har gitt uttrykk for at situasjonen innad i Sovjetsamveldet overfor det som skjer både i Ungarn og i de andre østeuropeiske land er så pass labil, at enhver opinionsytring fra verden utenom østblokken virkelig betyr noen ting i den nåværende situasjon. Og hans vurdering var at en oppslutning som den vi har gitt, om at saken tas opp til drøfting i FN, vil støtte de krefter innenfor Sovjet-ledelsen, som ønsker å finne en rimelig utvei av dette.

Den samme vurderingen er det også som har kommet til uttrykk fra vår delegasjon i New York, som innstendig tilrådet at den fikk fullmakt til å gjøre den henvendelse til Sikkerhetsrådets president, som sto omtalt i avisene forleden dag, og som det vel her i komiteen ikke er nødvendig å bruke tiden på å referere.

Hvor det gjelder selve situasjonen i Ungarn og mulighetene i den nærmeste tid fremover, er jo enda de opplysninger vi har, svært lite fullstendige og gir inntrykk av en nokså forvirret situasjon fremdeles. Det ser ikke ut som regjeringen Nagy's effektive myndighet rekker så svært langt utenom Budapest og nærmeste omegn. På den andre siden er de revolusjonsråd eller revolusjonsregjeringer av forskjellig slag som er dannet lokalt rundt omkring i Ungarn, nokså uensartet tydeligvis, både i sitt sosiale grunnlag og i sin politiske målsetting, og vi vet ikke noe videre om i hvilken utstrekning det nå faktisk er etablert reell forhandlingskontakt – slik som det er antydning i meldinger i dag – mellom regjeringen Nagy og de viktigste av disse andre revolusjonsregjeringer. Det eneste som later til å være sikkert, er at i håp om i hvert fall å kunne holde seg i bildet, har jo Nagy fra dag til dag gitt større og større konsesjoner. Hvorvidt det vil lykkes ham å holde seg i bildet eller ikke, vil kunne få temmelig utslagsgivende betydning for den endelige sovjetiske linje hvor det gjelder opprøret i Ungarn. Det er i hvert fall helt tydelig Braadlands reaksjon og vurdering etter de samtaler han har hatt, og det han nå har kunnet erfare gjennom sine kolleger. Jeg kan da kanskje sitere ordrett den siste av hans meldinger, som kom i går. Den lyder slik:

«Under mottagelse 29/10 om kvelden» – altså mandag kveld – «spurte Bohlen» - den amerikanske ambassadør - «Sjukov om Sovjet-troppene i Ungarn ville følge Nagys oppfordring til å innstille ilden og trekke seg ut av Ungarn. Sjukov svarte: «Ild er opphørt i Budapest» – det viste seg siden ikke å være tilfellet – «og så snart ro er inntrådt, vil Sovjet-troppene forlate byen. Spørsmålet om tilbaketrekning fra Ungarn er et annet, det må skje i forståelse med andre Warszawapaktland.»»

Det er det som kom til uttrykk i den meldingen som ble offentliggjort i Moskva i natt og som er gjengitt i morgenavisene.

«Krusjtsjov svarte en annen kollega det samme angående evakuering av Ungarn. På mitt» – Bohlen – «spørsmål om Sovjet-regjeringen nå har truffet sin beslutning i det ungarske spørsmål, svarte Krusjtsjov: «Det er ikke oss, men ungarerne selv som skal bestemme.» Jeg bemerket at Ungarns uavhengighet er et viktig spørsmål som vi alle er interessert i. Krusjtsjov svarte: «Ja, uavhengighet, men innenfor den sosialistiske leir. La oss skåle for det ungarske folk.» Den lettere stemning blant Sovjet-representantene denne dag skyldes antagelig håp om at Nagy-regjeringen vil klare å gjenvinne sin autoritet, og – med Sovjets hjelp – kontroll. Meg synes det uklart om Nagy vil lykkes i dette hvis Sovjet nekter å evakuere troppene. Situasjonen er derfor ennå labil. Sannsynligheten taler for at russerne faktisk er beredt til å innrømme Ungarn en viss indrepolitisk handlefrihet som Polen, men neppe så mye som Nagy lovet i sin siste tale. Trykket fra verdensopinionen er meget betydningsfullt for russernes videre handlesett.»

På bakgrunn av det hadde jeg tenkt på vegne av Regjeringen – i tillegg til at jeg siterer fra Stortingets talerstol den henvendelse som gikk til Sikkerhetsrådets president – å gi fornyet uttrykk for håpet om dels at det må lykkes å skape en regjering som er virkelig representativ for det ungarske folk som nå har reist seg for sin frihet, og at det må lykkes gjennom forhandlinger å finne en fredelig løsning av forholdet til Sovjetsamveldet. Jeg tror ikke vi kan gå lenger enn det. Men det vil også virke som et lite bidrag til å gi uttrykk for den opinion at vi må finne en fredelig vei ut av dette.

Mens det vel kan være en viss grunn til en meget forsiktig optimisme, hvor det gjelder Ungarn og i det hele tatt forholdene i Øst-Europa, bl.a. på grunnlag av den erklæring som står i morgenavisene, nemlig fra sovjet-regjeringens side, så er jo det som har hendt i Midt-Østen av den art at det gir grunn til den aller dypeste bekymring for hele det vestlige samarbeid, og også for mulige krigerske forviklinger av betydelig omfang i det nære Østen, selv om det ikke til i dag er noen indikasjon på at det er noen ytterlig fare for at det skulle kunne bli opptakten til en verdenskonflikt, – jeg tar det forbehold at det er *hittil* intet som tyder på det.

Jeg skal kanskje som bakgrunn for denne erklæring som jeg skal referere, og som jeg hadde tenkt å gi på Regjeringens vegne gjennomgå ganske kort de viktigste informasjoner som vi har fått om stadiene i denne utvikling som i disse siste timer har ført til re-okkupasjon av Suezkanal-sonen.

Vi fikk fra vår FN-delegasjon søndag den 28de en melding som sier at foruroligende meldinger om situasjonen i Palestina er innløpet. Den amerikanske delegasjon opplyser overfor England at Israel er gått til full mobilisering, ikke delvis mobilisering som opplyst først. Washington anser dette for å være et meget alvorlig skritt og president Eisenhower har sendt et personlig budskap til Ben Gurion og advart mot krigerske handlinger.

Så sies det videre at det er gitt ordre til evakuering av de amerikanske diplomater og deres familier i hele området.

Så fikk vi den 30te, altså i går morges, en melding fra Engen om det som da var kommet frem i New York.

«Etter Israels invasjon i Egypt den 29/10 er general Burns» - altså FN's våpenhvilekommisjons formann – «blitt forhåpentlig midlertidig, avskåret fra å rapportere ved at Israel har kastet ut FN's observatører fra Elaujaområdet. Siste melding fra Burns før angrepet gikk ut på at Israels mobilisering og oppmarsj etter hans skjønn hadde videre mål enn represalie-raids. Den tydet på angrep mot hovedmassen av den egyptiske hær i Sinai-ørkenen og fremstøt mot Suez. En direkte telefonsamtale med Burns om kvelden 29/10 brakte for dagen at Israel stopper alle rapporter fra ham til FN's hovedkvarter. Imidlertid bekreftet Burns i telefonen at meldingene om Israels militære operasjoner i Egypt er korrekte. Hammarskjöld har protestert hos Israel og forlangt øyeblikkelig frigivelse av Burns' meldinger. USA ønsker øyeblikkelig sammenkalling av Sikkerhetsrådet, men under forhandlinger om kvelden 29/10 av USA, Storbritannia og Frankrike hos Hammarskjöld, viste den franske ambassadør, og i noe mindre grad den britiske, påfallende

mangel på interesse for et snarlig møte i Rådet. Den refleksjon gjorde seg samme kveld gjeldende, at Israels aksjon ikke er uten sammenheng med fransk politikk overfor Egypt og Nord-Afrika.» – Frankrike har jo levert sin klage på Egypts våpenleveranser til opprørerne i Algerie på grunnlag av at de oppbrakte denne båten «Athos» med store mengder våpen og ammunisjon ombord.

«I den analyse» – heter det videre her – «av motivene for Israels mobilisering som innløp for angrepet på Egypt, fremholdt Burns at Israel antas å kunne bruke Fedayeen-aksjonene som påskudd for represalie-raids av slikt omfang at de må provosere Egypt, Jordan og Syria til motangrep, som i sin tur vil gi Israel foranledning til et avgjørende militært slag mot Egypt, som vil resultere i Nassers fall.»

Konklusjonen fra Burns' side er at en slik utvikling er sannsynlig hvis ikke Sikkerhetsrådet øyeblikkelig griper inn og beordrer Fedayeen-virksomheten og demobilisering i Israel med trusel om sanksjoner. «Det så om kvelden» – altså mandag den 29de – «ut som om Burns hadde rett. Den franske, og delvis britiske, motstand mot et øyeblikkelig Sikkerhetsråds-møte er en svær belastning for forholdet til USA, særlig på bakgrunn av ovenstående.» – Det er hovedinnholdet av den melding som altså nådde oss tirsdag.

Så fikk vi i morges denne meldingen:

«I løpet av natten har krisen i Egypt utviklet seg på en måte som berører selve grunnlaget for den vestlige allianse. Den latente uenighet mellom USA på den ene side og UK» – United Kingdom – «og Frankrike på den annen side i Suez-saken er blitt helt åpen. USA har i Sikkerhetsrådet fremlagt et resolusjonsutkast som bl.a. vil forby de militære tiltak som Eden i Underhuset har annonsert at UK og Frankrike vil ta i Egypt. Åpenbart har London og Paris begått en fundamental feilberegning av amerikansk reaksjon på Israels invasjon av Egypt og de muligheter denne åpnet for den britisk-franske reokkupasjon av Suezkanalen. Få – om noen – her i dag tviler på at det er sammenheng mellom Israels invasjon av Egypt og det britisk-franske beredskap til militær intervensjon i kanalsonen. Militære og diplomatiske fakta som understreker denne oppfatning er følgende:

De militære rapporter fra fronten gjør det helt klart at Israels framstøt er gjort gjennom ubefestet ørken terreng på smal front uten flankebeskyttelse og uten bekymring for forbindelseslinjene. Militært sett er det en meningsløs affære og kan bare ha hatt til hensikt å skape en bestemt situasjon.» - «De egyptiske tropper ved Elauja, som har vært Egypts hovedbase gjennom flere år, er siden Suez-krisens utbrudd blitt redusert til en divisjon. Den israelske armé kunne ha tilintetgjort denne styrke på noen timer, men har ikke rørt den. De øvrige egyptiske styrker er overflyttet til Suez. Israel bygget opp anfallet over de siste uker. I siste uke er FN's observatører blitt hindret i å investigere de «Fedayeen raids» som Israel har klaget over. Israel har trukket seg ut av våpenhvile-kommisjonen. Derpå kom mobiliseringen og invasjonen med 24 timers mellomrom.

På den diplomatiske front hendte følgende:

«Den 29. oktober om kvelden satte UK og Frankrike seg imot det amerikanske ønske om øyeblikkelig møte i Sikkerhetsrådet den 29. om kvelden eller den 30. Ved midnatt holdt De Forente Staters president en konferanse i Det Hvite Hus med sine rådgivere. Resultatet var at han beordret den amerikanske delegasjon til å forlange møte i dag morges uansett hva London og Paris sa. Videre at en resolusjon framlegges som er sendt Utenriksdepartementet i dag. Denne resolusjon, paragraf to, er direkte rettet mot britisk og fransk intervensjon.»

Denne artikkel 2 lyder slik:

«Sikkerhetsrådet oppfordrer alle medlemmer til å avstå fra bruk av makt eller trusel om makt i området, på noen måte som ikke er i samsvar med de Forente Nasjoners formål.»

«Det rår sterk bestyrrelse blant alle de allierte her. Den kanadiske delegasjon har betrodd oss at St. Laurent og Pearson i dag har sendt budskaper til Eden, der det bl.a. sies at den britiske Suez-politikk vil ikke bare kunne føre til oppløsning av NATO, men også av det britiske samveldet, og det ikke bare hva de asiatiske medlemmer angår. Canada for sin del vil forbeholde seg å foreta en grundig revurdering av den kanadiske utenrikspolitikk. Delegasjonens oppfatning er at disse oppfatninger deles av de fleste av våre NATO-kolleger her.

Det er videre den kanadiske regjeringens mening at den britiske regjering har mistet kontrollen over sin Suez-politikk og trekkes med av Paris.

I dette er generalsekretæren enig. Han mener at de Forente Kongeriker og Frankrikes anseelse i Asia og Afrika vil lide så katastrofalt at de setter seg selv utenfor. Israel mener han neppe vil overleve på lengre sikt den rolle det har spilt i denne sammenheng.

I tillegg til president Eisenhowers fornyede appell til London og Paris med advarsel mot maktbruk, har den kanadiske regjering sendt en fornyet advarsel til Eden. Pakistans ambassadør i New York opplyser at hans regjering og Irans har advart London om at de vil forlate Bagdad-pakten hvis de fransk-britiske planer mot Egypt blir satt i verk. – India overveier nå å sammenkalle generalforsamlingen under Uniting for Peace-resolusjonen.»

Det samme har Jugoslavia etter et annet telegram nevnt allerede i Sikkerhetsrådet etter at Frankrike og Storbritannia gjennom sitt veto hadde hindret at det ble gyldig vedtak på grunnlag av det amerikanske resolusjonsforslaget. Det ble ikke vedtatt, på grunnlag av vetoet. Det fikk et flertall på 7. 2 stemte imot og 2 avholdt seg fra å stemme, Australia og Belgia, under henvisning til at det ikke hadde vært tid for dem til å innhente instruks, mens Sovjet-Samveldet stemte sammen med De Forente Stater for resolusjonen og de fikk da følge av de latinamerikanske land, og de fikk også følge av Iran og av Jugoslavia.

Etter at jeg i går aftes konfererte med statsministeren i London telefonisk, har vi i natt gitt Engen instruks om å rette en lignende henvendelse til Sikkerhetsrådets president i denne sak som i den forrige, som på den norske regjeringens vegne gir

uttrykk for at vi går inn for det forslag som de syv stemte for, og at vi slutter oss fullt og helt til de henstillinger som er rettet fra andre regjeringer til den britiske og den franske regjering om å avstå fra maktbruk.

Det jeg hadde tenkt måtte sies, og det Regjeringen er enig i bør sies i Stortinget i tillegg til en ganske kort og sammentrengt faktisk fremstilling, hvor jeg sier litt om det som er hendt i Polen og Ungarn, men noe mer om det som har ført frem til denne situasjon i det nære Østen – det er følgende – jeg vil ikke binde meg til noen nøyaktig ordlyd, det er bare som en antydning – jeg vil gjerne få litt tid til å pusse kanskje på ordlyden og nyansene i lys av det som blir sagt her i komiteen – :

Det som har skapt en akutt fare for krig i det nære Østen, er at Storbritannia og Frankrike, etter at israelske tropper er rykket inn på egyptisk område, i dag er i ferd med å gjennomføre en re-okkupasjon av Suezkanal-sonen. De to makter har gått til denne aksjon på egen hånd uten å avvente den videre behandling i FN's Sikkerhetsråd og uten å ha noen fullmakt fra noen internasjonal instans til å gripe inn. Regjeringen ser med dyp bekymring på at enkelte medlemmer på denne måte setter i verk separate aksjoner utenfor de Forente Nasjoner. Regjeringen støtter den henstilling som er rettet fra president Eisenhower til den britiske og den franske regjering. Gjennom vår FN-ambassadør og under et møte i formiddag i Atlanterhavspaktens Råd vil den norske regjering gi uttrykk for det samme. Vi må håpe at fornyede overveielser vil overbevise alle regjeringer om at kreftene må samles om å få slutt på de krigerske handlinger.

Jeg vil få lov til å føye til at det står et angivelig intervju med en talsmann for Utenriksdepartementet i Morgenbladet i dag. Det er laget i Morgenbladets redaksjon. De uttalelser er ikke falt fra noen talsmann for det norske utenriksdepartement.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for redegjørelsen.

Hambro: Jeg vil gjerne spørre utenriksministeren om vi er ganske uten meddelelser fra Paris og London. Alt det vi har fått forelest her, er *en* side av saken, og kun den ene parts fremstilling. Har vi fått noe som helst gjennom våre ambassader i London og Paris eller gjennom den franske og den britiske ambassadør her? Jeg hører – som utenriksministeren vil vite – ikke til dem som beundrer Foster Dulles og hans politikk, jeg omfatter den med den dypeste mistillit. Men jeg vil gjerne vite om det foreligger noe fra den annen side.

Utenriksminister Lange: Vi har fra vår NATO-delegasjon i Paris bare fått en meget kort melding som kom i går: «Situasjonen i Ungarn og Egypt drøftet i privat rådsmøte 30/10. Ingen opplysninger av interesse fremkommet utenom det som er kjent fra pressen.» – Det var altså umiddelbart før den offentliggjorte erklæring om den forestående aksjon. Fra ambassaden i Paris fikk vi i morges først en kort melding som for så vidt bekrefter det inntrykk at her har det i all fall vært sterk sympati fra fransk side overfor det som er skjedd fra Israels side. Jeg skal lese den fulle ordlyd, den er fra ambassadør Andvord, og den kom for noen timer siden:

«Mollet og Gruenther var hos meg mandag den 29/10. De så med stor engstelse på følgene av Israels mobilisering som tydet på et naturlig ønske om å komme Araber-statene i forkjøpet, og begge, særlig Mollet, ga uttrykk for stor forståelse overfor Israels vanskeligheter. Samtidig med at monumentet over den ukjente jøde ble avduket den 30. oktober – altså i går – besluttet den franske regjering å nedlegge veto mot det amerikanske forslag til resolusjon i Sikkerhetsrådet, som betegnet Israel som angriper og fransk-britiske forhandlinger 30/10 om ettermiddagen ventes bestemt å munne ut i militære forholdsregler langs Suezkanalen.»

Fra London har vi ikke fått noen meldinger, men jeg talte med statsministeren i går. Det hadde vært uhyre vanskelig for ham i hele går å få noen kontakt med den britiske regjerings medlemmer – de satt sammen dels i møte seg imellom og dels i møte med den franske regjerings representanter. Men den instruks som jeg ga ambassadør Engen i natt, og som altså også ligger bak den formulering jeg har valgt *her*, den er avtalt med statsministeren på bakgrunn av de inntrykk han har fått under sitt opphold i London.

Hambro: Jeg deler naturligvis stort sett den oppfatning som utenriksministeren har gitt uttrykk for, men jeg synes det er nokså viktig for oss på grunn av vårt vennskapelige forhold til England, og også til Frankrike, å undersøke dette noe direkte og å være forsiktig med å anvende uttrykk som vil utdype en uoverensstemmelse mellom oss på den ene side og Frankrike og England som vil kunne være overordentlig beklagelig.

At situasjonen rummer de farer for hele NATO's eksistens som det er pekt på, synes å være klart, og det truer jo også våre livsinteresser. Det gjør at man kan få en viss anelse om at det har vært andre krefter bak det hele, og at det foreligger tendenser og stemninger som vi ikke er fyllestgjørende underrettet om. Det synes jeg er av avgjørende betydning for oss.

Jeg vil også reise et i denne betydning fullkommen sekundært spørsmål, men av noen interesse for en del av oss. Er det noen mening i å holde plenarmøte i NATO om 14 dager i den foreliggende situasjon, eller vil det ikke bare kunne bidra til å øke forvrøvlingen? Det er et spørsmål jeg nevner, for jeg mener det overveies hvorledes det vil stille seg. Ethvert uforsiktig ord som blir talt, også fra de små stater, i denne situasjon, vil kunne få langtrekkende skadevirkninger både internasjonalt og for oss selv. Derfor tror jeg at vi oppfordres til å vise den aller største forsiktighet, og jeg vil nødig at vi skulle ta noen aggressiv stilling mot England og Frankrike uten å vite noe mer.

Enda én ting. Vi har jo stadig hørt om det nordiske samarbeid, om Nordens dag osv. Nu er Sverige en av de makter som har bidratt mest til å ruste opp Egypt og sette Egypt i stand til å produsere krigsmateriell. Er det skjedd i samarbeid med Norge? Det virker jo ytterst eiendommelig i lys av den politikk vi har ført. Det går nu utover i alle verdens aviser hvordan det er svenske eksperter som har bygget opp våben- og ammunisjonsfabrikker i Egypt, og som veileder egypterne på alle områder. Det synes jeg er litt skikket til å fylle oss med noe ubehag. Vi vil

naturligvis bli tillagt en andel i det. Det gjør også at jeg synes vi i den foreliggende situasjon skal være meget forsiktige med å gjøre noe som kan uttydes som noe annet enn en dyp sympati for forsøket fra Sikkerhetsrådet og FN på å bringe dette over i en bedre gjenge, som noe som har en videre hensikt og ramme.

Røiseland: Finst det nokon avtale frå 1954, eller når det var, mellom Egypt og England om at England i visse situasjonar kan hersetja Suez-området? Ein slik avtale kom i tilfelle i stand då England drog seg bort frå Suez. Ein høyrer ikkje noko om at denne avtalen blir påberopa no. Og spørsmålet gjeld sjølv sagt ikkje Frankrike. Eksisterer det ein slik avtale?

Utenriksminister Lange: Det eksisterer en avtale som hjemler rett for Storbritannia til igjen å besette Suez-basene hvis det kommer et angrep utenfra mot et av de arabiske land eller Tyrkia, men denne avtale er, så vidt jeg kjenner til, overhodet ikke blitt påberopt i denne situasjon.

Jeg har nettopp i dette øyeblikk til supplerings av bakgrunnsbildet her den opplysning at ekspedisjonssjef Jacobsen, som er i statsministerens følge, kl. 10 i formiddag sa i telefonen at det fra fremtredende opposisjonshold i London var blitt hevdet at den aksjon som nå finner sted, ble avtalt under forhandlingene mellom Eden og Mollet for to uker siden.

Til hr. Hambros ord vil jeg gjerne si at jeg ikke – selvfølgelig ikke – i det jeg sier i åpent møte i Stortinget, har tenkt en gang å insinuere noe om noe samspill mellom Israel og Frankrike og England. Jeg kommer der til bare helt enkelt å referere hva som er hendt, i den rekkefølge det er hendt, uten å filosofere over det på noen som helst måte. Det eneste som i det jeg sier i Stortinget i dag, kommer til uttrykk som norsk reaksjon eller norsk vurdering, er de setninger som jeg her siterte, og som jeg tar det forbehold om at jeg gjerne vil ta meg tid til å se litt nærmere på dem, på moduleringen og formuleringen. Jeg ser bl.a. at det under renskriften er falt ut et par setninger som jeg hadde tenkt skulle være med.

Wikborg: Jeg har i og for seg ikke noe å bemerke til det utenriksministeren har sagt, annet enn at man kanskje kunne formulere dette litt forsiktigere. Var det ikke noe om at vi i ett og alt sluttet oss til det som var blitt sagt, eller til Sikkerhetsrådets beslutning?

Utenriksminister Lange: Regjeringen støtter den henstilling som er rettet fra president Eisenhower til den franske og den britiske regjering.

Wikborg: Ja, det er jo vårt standpunkt.

Utenriksminister Lange: Det var angående Ungarn-saken vi brukte uttrykket: «i ett og alt».

Harald Torp: I nyhetene i dag morges ble det meddelt at statsminister Mollet hadde sendt et personlig budskap til president Eisenhower, hvor han hadde redegjort for bakgrunnen for den forestående militæraksjon. Jeg vil si at det hadde jo vært interessant for oss å kunne ha gjort oss bekjent med dette personlige budskap. Formodentlig pekte dette budskap på nødvendigheten av det som er gjort eller vil bli gjort, sett fra et britisk og fransk synspunkt.

Da jeg hørte dette i dag morges, kom jeg til å tenke på at det som skjer fra Storbritannias og Frankrikes side, kanskje kan ses på bakgrunn av et større politisk spill, og at det kanskje peker på langt videre perspektiver enn vi er tilbøyelige til å anta i dag. Jeg kom til å tenke på at kanskje England og Frankrike sitter inne med visse informasjonen om en démarche fra Sovjets side i forbindelse med Israels innmarsjering i Egypt. Eller det kan tenkes – alt kan jo tenkes i denne situasjon – at Frankrike og England går til denne aksjon for å sikre seg disse baser i Midt-Østen og fortrinnsvis da Suezkanalen, for at ikke Sovjet eventuelt skal komme dem i forkjøpet?

Vi vet ikke i dag noe om dette, vi har jo ytterst få informasjonen, men det synes ganske eiendommelig at England og Frankrike skulle gå til en slik aksjon hvis de ikke så seg oppfordret til det gjennom alvorlige informasjonen.

Ellers er jeg naturligvis stort sett enig i hva utenriksministeren har sagt, det synspunkt han har lagt på dette spørsmål, og det han akter å si i Stortinget. Jeg må imidlertid være enig med hr. Hambro i at når man absolutt mangler informasjonen fra den annen side, kan man ikke sådan uten videre godta den amerikanske reaksjon på det som har funnet sted.

Hegna: Jeg har ikke noe å tilføye til utenriksministerens redegjørelse, og for så vidt heller ikke til de bemerkninger som er falt ellers. Jeg tror at de fleste vel sitter igjen med inntrykket av at det som vi her kan gjøre, ikke er så svært meget, men at det som kan bidra til å føre hele konfliktsituasjonen inn i en bedre retning, er den verdensopinion som gjør seg gjeldende, at vårt bidrag ligger på det felt, og at det er av betydning at vi nettopp nå kan gi et sterkt og klart uttrykk som kan hjelpe til å gi denne opinion de største muligheter for å gjøre seg gjeldende.

Formannen: Jeg har tegnet meg selv. Jeg vil gjerne peke på en ting her. Noe som jeg lite får til å rime, er at en mann med Edens fortid og hele innstilling tar et standpunkt som dette, hvor han faktisk deler nasjonen i to, kan man si, utsetter seg for et mistillitsforslag fra Labour, med risiko overfor Dominions osv. Da må det jo, så vidt man kan forstå, tross alt ligge andre ting bak enn akkurat det man kan lese seg til gjennom avisene. Jeg synes det hele virker så komplett ulikt hele Edens åndelig og politiske innstilling. Det er selvfølgelig bare en formodning, men jeg nevner det.

Utenriksminister Lange: Til det formannen nå sa, og til hr. Harald Torps innlegg vil jeg bare si at det er intet i det informasjonsmateriale som har vært gjort tilgjengelig for oss, dels gjennom de kontakter som våre ambassader har hatt, og

dels gjennom de samtaler som jeg har hatt anledning til å ha, og som statsministeren nå i de siste dager har hatt anledning til å ha, som tyder på at her skulle foreligge noe grunnlag av den art som hr. Harald Torp antydte. Det utelukker selvfølgelig ikke at noe sådant kan foreligge, men vi vet i all fall ikke noe om det hverken gjennom våre ambassader eller gjennom personlige kontakter.

Jeg vil nødig, særlig med stenografene sittende her, gi meg inn på noen vurdering av statsminister Eden og hans motiver i denne situasjon. Jeg er enig med formannen i at det er egnet til å vekke forbauselse at denne linjen blir fulgt, men gi meg inn på å finne forklaringene vil jeg nødig.

Smitt Ingebretsen: Jeg har under hele utviklingen av denne krise sittet med den samme forbauselse som formannen. Det er likesom ikke til å forstå at man med ett slag skal sette hele NATO-samarbeidet, hele verdensfreden, på spill uten å ha konferert med noe som helst menneske utenfor den engelske og den franske regjering.

Det virker utrolig, på samme måte som det virker fullstendig utrolig at Israel skal bringe seg selv i den situasjon at det må regne med å bli dømt av Sikkerhetsrådet og bli gjenstand for sanksjoner fra FN's side, med andre ord, som jeg skrev i morges, bli mer alene i verden enn noensinne.

Disse for alminnelig sunt vett uforståelige ting synes jeg gjør det naturlig at man er svært varsom. Jeg vet ikke om jeg oppfattet det riktig, når jeg oppfattet utenriksministeren sådan at han ville komme med en uttalelse i retning av at Frankrike og England nå hadde skapt en fare for krig. Det er vel, med den rekkefølge begivenhetene har hatt, og uten at vi er i stand til å skape en indre forbindelse mellom de forskjellige trinn i utviklingen, naturlig å si at Israel har skapt denne faren. At den nå har økt ved Frankrikes og Englands ultimatum, er en sak for seg, men begivenhetenes rekkefølge gjør det naturlig, hvis man vil utpeke noen, å utpeke Israel som den som har skapt situasjonen.

Jeg for min del vil som en alminnelig bemerkning gjenta at jeg tror at sådan som situasjonen ligger an, så uklar som den er, og med de mangelfulle opplysninger fra fransk og britisk side som foreligger, skal man være meget varsom med å trekke bestemte slutninger og gi uttrykk for fordømmelse eller tilslutning til den ene eller den annen side. Det er naturlig at Norge med Norges hele innstilling sier at vi gjerne vil støtte ethvert forsøk på å skape en fredelig løsning av konflikten. Det er naturlig, jeg hadde nær sagt at det er en selvfølge, men av og til må man si selvfølgeligheter, for selvfølgelighetene kan bli glemt imellom.

Formannen: Det er nå tegnet tre talere, herrene Selvik, Harald Torp og Hambro. Da utenriksministeren er i tidsnød, vil jeg be disse talere om å fatte seg så kort som mulig.

Selvik: Jeg skal forsøke å etterkomme oppfordringen. Jeg føler meg ikke kompetent til å gi utenriksministeren noe råd om hvorledes han skal ordlegge seg i stortingsmøtet i dag.

Jeg er stort sett enig i det hr. Hegna sa. Det er ikke stort vi kan gjøre, og det vi kan tilkjennegi, må jo være håpet om at konflikten vil bli løst ved fredelige midler gjennom FN. Men jeg liker ikke situasjonen, og jeg liker ikke akkurat at vi sier at vi støtter Eisenhowers henstilling. Det er mulig at man ikke kan komme forbi det, at utenriksministeren må si det på den måten, men jeg liker det allikevel ikke. For når jeg summerer opp begivenhetene i Midt-Østen, kan jeg ikke fri meg for det inntrykk at Amerika har et tungt ansvar for den tragedie som er under utvikling, både på den ene og på den annen måte. Når jeg tenker på Amerikas holdning til Bagdad-pakten, til Aswan-prosjektet, og det ene med det andre, kan jeg forstå at det på britisk og fransk side næres både bekymringer og kanskje en viss mistro med hensyn til hva som egentlig er De Forente Staters intensjoner i det område. Hvis det var mulig å unngå at vi stilte oss på side med Eisenhower og det som han står for – det er jo han som i siste instans har ansvaret for den amerikanske politikk – ville jeg derfor ha unngått det. Men det er mulig at vi ikke kan komme forbi det.

En annen ting er at vel fortøner det seg for oss alle som en eventyrpolitikk, en hasard, fra Israels side, dette angrep mot Egypt, men allikevel uten videre å stemple Israel som angriper vil jeg kvie meg for i lengste laget.

Formannen: Da utenriksministeren var opptatt under det vesentlige av hr. Selviks innlegg, nevner jeg at det han pekte på, var at Amerikas politikk i disse områder hadde vært av så vidt tvilsom og kanskje skadelig art at Amerika vel måtte sies å ha pådratt seg et ganske tungt ansvar for utviklingen av disse ting, og at han gjerne, hvis det var mulig, ville se at det ble funnet en form for vår erklæring som ikke positivt uttalte støtte til Eisenhowers henstilling.

Utenriksminister Lange: Det er for sent, for jeg ga i natt den instruks at vi skulle støtte – det er ikke annet vi støtter enn henstillingen fra den amerikanske president til den britiske og den franske regjering om å avstå fra maktbruk.

Harald Torp: Det er et spørsmål jeg gjerne vil stille til utenriksministeren. Når det nå gjøres henvendelser til Storbritannia og Frankrike om å avstå fra maktanvendelse, vil jeg spørre om ikke denne militæraksjon allerede er i full gang, og om den ikke i virkeligheten er kommet så langt at enhver slik henstilling vil måtte være forgjeves.

Utenriksminister Lange: Vår opinionsytring overfor Sikkerhetsrådets president ble gitt før kamphandlingene var kommet i gang.

Hambro: Jeg vil bare understreke det som hr. Smitt Ingebretsen sa om ønskeligheten av at man her er meget varsom. Det som det er naturlig å gi uttrykk for, er ikke sympati for hverken den ene eller den annen, men det er den bekymring som må fylle alle de små nasjoner ved denne utvikling, en bekymring som selvsagt også omfatter den fortvilede stilling hvori Israel gjennom en lengre tids utvikling er blitt brakt. Jeg er derfor enig i at man skal være meget forsiktig i det man uttaler om

Israel. Israel er en frukt av handlinger av FN, som FN ikke i tilstrekkelig grad har støttet senere.

Jeg følte som hr. Selvik, et visst ubehag ved å yte støtte til Eisenhower, men på grunn av det utenriksministeren opplyste at han alt hadde gjort, gikk jeg ut fra at den støtte kunne vi ikke trekke tilbake nu. Men i det som sies, synes jeg vi må være meget forsiktige med å identifisere oss med USA's politikk. Det vil bli tatt til inntekt for den oppfatning at vi i tykt og tynt støtter De Forente Stater. – Det er jo valgår der, og både Dulles' og Eisenhowers opptreden er bestemt av valgtekniske årsaker mer enn av noe annet.

Formannen: Hermed må jeg på grunn av tidsnød erklære debatten for avsluttet.

Av de to saker som er oppført på dagens kart, må vi utsette redegjørelsen om den kommende generalforsamling i de Forente Nasjoner til et nytt møte, som etter konferanse med utenriksministeren er satt til fredag kl. 10 formiddag. – Hvorvidt vi da også kan rekke å behandle spørsmålet om delingslinjen i Varangerfjorden, tør jeg ikke ha noen mening om. Jeg vet ikke om vi skal føre den opp på kartet da.

Utenriksminister Lange: Jeg tror vi tar det med, i håp om at vi skal rekke det.

Formannen: Så blir det her nå videre en redegjørelse fra handelsministeren om skipsfartens stilling med hensyn til Suezkanalen.

Statsråd Skaug: Den saken kan vi vel ta nå. Den vil ta ganske kort tid.

Man har sett av avisene at det fra det britiske admiralitet er sendt en anmodning til britiske skip om å holde seg borte fra Suezkanalen. En lignende anmodning er også kommet fra franske myndigheter til franske skip. Det er blitt spurt i avisene om man fra norsk side akter å sende ut noen lignende henstilling til norske skip. Vi har vært i stadig kontakt med Rederforbundet om den sak i går og i dag, og er kommet til at vi foreløpig ikke bør sende ut noen slik alminnelig anmodning. Det er visse praktiske grunner for det. Rederforbundet vil også helst unngå en slik form, fordi man ikke vet hvilket økonomisk ansvar man eventuelt kan komme opp i hvis det blir sendt ut en slik anmodning.

Videre er forholdet at de britiske befraktere av vår tank-tonnasje på tids-certeparti – og det er en vesentlig del av den tonnasje vi har gjennom kanalen – har sendt beskjed til de norske skip om foreløpig å holde seg borte fra kanalen.

I formiddag har Rederforbundet ringt rundt og snakket med alle norske redere som har båter i nærheten, og i formiddag var situasjonen den at det bare var to norske skip som for så vidt var i faresonen. Det ene lå i Port Said, lå der i all fall i går. Rederen har forsøkt å komme i forbindelse med kapteinen, men det har ikke lyktes, så man vet ikke hva situasjonen nå kan være for det skips vedkommende. Videre var det et annet skip som man regner med har vært gjennom kanalen i dag tidlig.

For øvrig har vi avtalt med Rederforbundet at vi skal se situasjonen an i dag og i morgen. Men vi tror at foreløpig er den beste måte å håndtere denne saken på at Rederforbundet gjør hver enkelt reder i hvert tilfelle oppmerksom på hvilke problemer og vanskeligheter som her foreligger, og etter den erfaring man har hittil, ser det ut til at våre redere i høy grad er klar over den ganske store risiko de løper ved å la båtene gå igjennom. Forøvrig skal Norsk Krigsforsikring ha et styremøte i formiddag, for der reiser seg visse forsikringsproblemer nå, og ikke minst så lenge den sak er uklar, bør rederne antagelig la være å sende båtene til eller la dem komme i nærheten av dette område.

Hambro: Et spørsmål til utenriksministeren. Er det meningen at der skal være noen andre enn utenriksministeren som uttaler seg i det møte? Det er jo meget vanskelig hvis noen forlanger ordet å nekte dem det, og der vil kunne oppstå en litt broget situasjon. Hvis Løvlien forlanger ordet for å si noe, oppstår det spørsmål om førerne for de andre grupper i to ord skal si at de er enige i Regjeringens holdning, eller hva man da skal gjøre. Personlig synes jeg det verdigste ville være at der intet ble sagt overhodet, men man må jo være forberedt på det.

Utenriksminister Lange: Jeg hadde regnet med at det skulle være tilstrekkelig med at jeg gav denne erklæringen som jeg skal prøve å gjøre så kort som jeg kan få det til, men selvfølgelig man kan vel ikke hindre Løvlien i å ta ordet, hvis han ønsker å gjøre det, og da ville det selvfølgelig være en stor støtte for Regjeringen om der ganske kort ble gitt uttrykk for at man slutter opp om den.

Jeg skal, etter å ha hørt på debatten her, gå igjennom denne erklæringsdelen og se på formuleringen der. Jeg er enig i mange av de betraktninger som her er gjort gjeldende og som maner til forsiktighet.

Røiseland: Men Løvlien er vel snøtt ueinig med Regjeringa akkurat på dette punktet.

Møtet hevet.